

Ćwiczenie nr 2

Ekstrakcyjno – spektrofotometryczna metoda oznaczania chlorofilu w roślinach

Wstęp

Chlorofile występują w chloroplastach roślin pełniąc (wraz z karotenami) rolę syntezatorów wytwarzających materię organiczną na drodze fotosyntezy. Chlorofil jest zielonym barwnikiem występującym w organizmach zdolnych do przeprowadzenia procesu fotosyntezy, m.in. w roślinach wyższych, glonach, cyjanobakteriach. Znaczna zawartość chlorofilu w organizmach fotosyntezujących jest odpowiedzialna za ich zieloną barwę.

Cząsteczka chlorofilu zbudowana jest z pochodnej porfiryny – *feoporphiryny* (pięciopierścieniowej porfiryny z różnymi podstawnikami). Zawiera on cztery połączone ze sobą pierścienie pirolowe, które łączy centralnie ułożony atom Mg. W układzie porfiryńowym występują naprzemienne wiązania pojedyncze i podwójne, które tworzą układ rezonansowy. Dzięki zdolności feoporphiryny do łączenia się poprzez wiązanie estrowe z alkoholem o 20 atomach węgla – fitolem ($C_{20}H_{39}OH$), chlorofile dobrze rozpuszczają się w lipidach, rozpuszczalnikach lipidowych, acetonie, alkoholach i są prawie nierozpuszczalne w wodzie.

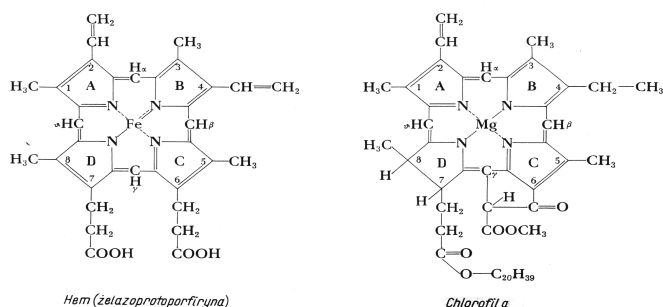
Istnieje kilka rodzajów chlorofilu, przy czym najbardziej rozpowszechnione w przyrodzie to *chlorofil a* i *chlorofil b*, występujące u wszystkich organizmów fotosyntezujących. Inne, jak chlorofile c i d występują jedynie u części glonów. Czym więcej chlorofilu w roślinie tym wydajniejszy jest proces fotosyntezy i jakość rośliny.

Charakterystyka chlorofilu a i b:

chlorofil a ($C_{55}H_{72}O_5N_4Mg$) – ciemnoniebieska substancja krystaliczna, topi się w $150-153^{\circ}C$, nie rozpuszcza się w wodzie, rozpuszcza się w alkoholu, roztwór ma barwę niebieskozieloną;

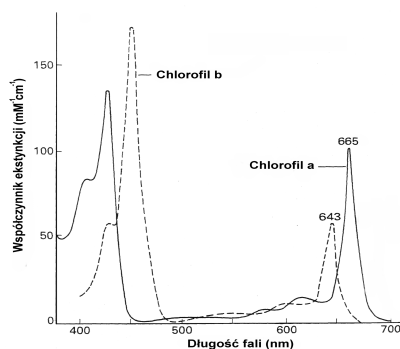
chlorofil b ($C_{55}H_{70}O_6N_4Mg$) – jest ciemnozielony, topi się w temperaturze $183^{\circ}C$, nie rozpuszcza się w wodzie, rozpuszcza się w alkoholu, roztwór ma barwę żółtozieloną.

Podobną strukturę chemiczną i istotną rolę dla organizmów żywych ma dobrze rozpuszczalny w wodzie *hem*, tj. niebiałkowa grupa barwnika krwi hemoglobiny i mioglobiny, będąca pochodną pirolu (porfiryny), zbudowanego z czterech pierścieni pirolowych połączonych z atomem Fe. Na rysunku 1 przedstawiono struktury chemiczne hemu oraz chlorofilu a:

Rys. 1. Struktury chemiczne hemu i chlorofilu a

Z uwagi na obecność podwójnych wiązań sprzężonych chlorofile są efektywnymi fotoreceptorami. Charakterystyczną cechą takich związków jest bardzo silna absorpcja w zakresie światła widzialnego wyrażona poprzez wysokie molowe współczynniki absorpcji, jedne z najwyższych, jakie znane są dla związków organicznych. Z uwagi na wysokie molowe współczynniki absorpcji, zawartość chlorofilu oraz karotenu oznacza się metodą spektrofotometryczną. Zielony kolor chlorofilu spowodowany jest wysoką absorpcją w czerwonej i niebieskiej części spektrum światła, a niską absorpcją w zielonej części spektrum, przy długości fali 500-600 nm (rys.2).

Rys.2. Widmo absorpcyjne chlorofilu a i b

Chlorofile są dosyć nietrwałe. W żywych tkankach występują w formie związanej np. z białkami, fosfolipidami, co powoduje stabilność zielonej barwy. Z kolei zniszczenie żywej tkanki roślinnej oraz struktury chlorofilu poprzez

np. ogrzewanie, odwadnianie, kontakt z rozpuszczalnikami, enzymami, prowadzi do przemian chlorofilu i zmiany barwy. Rozpad chlorofilu przyspiesza również działanie światła i tlenu. W środowisku kwaśnym następuje przemiana chlorofilu, związana z zastąpieniem jonu magnezu poprzez dwa jony wodoru i powstanie feofityny (oliwkowozielona) lub przy niższym pH, również odszczepienie fitolu i powstanie feoforbidyny (brunatna barwa). Środowisko zasadowe prowadzi do hydrolizy wiązań estrowych, z zachowaniem jonu magnezu w strukturze chlorofilu a produktami reakcji są chlorofiliny (zielona barwa), które pod wpływem enzymu chlorofilazy tracą fitol i przekształcają chlorofilidy. Chlorofile z łatwością ulegają reakcji wymiany jonów magnezu na jony metali dwuwartościowych, takich jak żelazo (barwa szarobrunatna), miedź, cynk (zielona barwa).

Barwniki chlorofilowe, jak również ich pochodne, znajdują zastosowanie w przemyśle spożywczym, kosmetycznym i farmaceutycznym (chlorofil, służy do barwienia past do zębów, płynów do ust, niektórych mydeł i kremów; ma właściwości dezynfekcyjne oraz przyspiesza regenerację naskórka i gojenie drobnych podrażnień skóry, stąd wykorzystywany jest w kosmetykach do pielęgnacji cery przetłuszczającej się, szarej i zmęczonej; poprawia ukrwienie skóry, wpływając na lepsze jej dotlenienie i odżywienie).

Wykonanie oznaczenia

1. Ekstrakcja chlorofilu

Próbkę (liście, rośliny zielone) o wadze około 0,5 g pociąć nożyczkami na małe kawałeczki. Odważyć 0,2-0,3 g, przenieść do suchego moździerza porcelanowego i dodać ok. 2 cm³ metanolu. Rozcierać ostrożnie tłuczkiem aż do uzyskania zielonej pasty. Dodać kolejne ok. 2 cm³ alkoholu i ponownie rozcierać do uzyskania zawiesiny. Przełać zawiesinę (poprzez lejek) do 25 cm³ cylindra miarowego (z korkiem). Kolejnymi porcjami metanolu (2x2 cm³) myć moździerz i tłuczek, przenosząc popłuczyny do cylindra. Dodać do cylindra tyle metanolu by suma roztworu w nim zawarta wynosiła 15 cm³. Zamknąć cylinder korkiem i dokładnie wymieszać. Następnie przesączyć ekstrakt przez (zwilżony kilkoma kroplami metanolu) miękki sącdek do probówki. Przechowywać probówkę w ciemnym miejscu.

2. Spektrofotometryczne oznaczenie chlorofilu

- oznaczenie chlorofilu a

Zawartość probówki z ekstraktem przełać do kuwety i zmierzyć wartość absorbancji (A) przy długości fali $\lambda=665$ nm stosując jako odnośnik (ślepa próba) roztwór czystego metanolu. Uwaga: Wykonując odpowiednie rozcieńczenie ekstraktu metanolem należy dobrać tak stężenie roztworu, by mierzona absorbancja mieściła się w zakresie $A=0,30-0,80$. Rozcieńczenie wykonać w trzech ($n=3$) powtórzeniach.

- oznaczenie produktu degradacji chlorofilu a

Dodać do kuwety kroplę stężonego kwasu azotowego, wymieszać i ponownie zmierzyć wartość absorbancji przy długości fali $\lambda=665$. Zanotować barwy roztworów przed dodatkiem oraz pod dodatku HNO₃.

- oznaczenie chlorofilu a i chlorofilu b

Dla rozcieńczonych próbek z ekstraktem zmierzyć wartości absorbancji przy trzech różnych długościach fali: $\lambda=665$ nm, $\lambda=663$ nm i 645 nm.

3. Obliczenie zawartości chlorofilu

- Zawartość chlorofilu a obliczyć korzystając z poniższej zależności:

$$C_{chl(a)} = 10,81 \times A_{(665)}$$

- Całkowitą zawartości chlorofilu obliczyć korzystając z poniższej zależności:

$$C = 8,02 \times A_{(663)} + 20,2 \times A_{(645)}$$

- Zawartość chlorofilu a i chlorofilu b obliczyć korzystając z poniższej zależności:

$$C_{chl(a)} = 12,7 \times A_{(663)} - 2,69 \times A_{(645)}$$

$$C_{chl(b)} = 22,9 \times A_{(645)} - 4,68 \times A_{(663)}$$

gdzie stężenie C chlorofilu wyrażone jest w mg/dm^3

Następnie obliczyć zawartość chlorofilu (w mg/kg) w badanej próbce (z uwzględnieniem rozcieńczenia, pełnej objętości, V (cm³) ekstraktu alkoholowego i masy odważki).

4. Sprawozdanie

Sprawozdanie powinno zawierać bardzo krótki opis stosowanej metody oznaczenia, rodzaj analizowanej próbki, dokładny opis przygotowania próbki do pomiaru oraz wyniki obliczeń *zawartości całkowitej chlorofilu* oraz *chlorofilu a i b*. Wyniki podać jako średnie arytmetyczne (X) wraz z wartościami odchyłek standardowych (SD). Określić precyzję oznaczeń (wyznaczyć wartości %RSD). Porównać wyniki zawartości *chlorofilu a*, otrzymanych z dwóch różnych oznaczeń. Porównać wyniki oznaczenia całkowitej zawartości *chlorofilu a* i *chlorofilu b* (z zsumowanej zawartości chl_a i chl_b wyliczonej z dwóch niezależnych oznaczeń z całkowitą zawartością wyliczoną bezpośrednio). Określić stosunek zawartości chlorofilu a do chlorofilu b (wnioski). Określić wpływ dodatku stężonego kwasu na zawartość chlorofilu.

ZESTAWIENIE WYNIKÓW:

Tabela 1

Roślina zielona (rodzaj, nazwa)	Masa próbki, g

Tabela 2

Barwnik	Stężony ekstrakt		Rozcieńczony ekstrakt				Stężenie chlorofilu, mg/dm ³ (zależność)	Zawartość chlorofilu, mg/kg
	λ ₁ , nm	A ₀	krotność rozcieńcz.		A ₁			
<u>Bezpośrednie oznaczenie</u>	665						C _{chl(a)} =10,81xA ₍₆₆₅₎	
chlorofil a								
Produkt degradacji chlorofilu a	λ ₁ , nm	A ₀	Barwa ekstraktu				C _{chl(a)} = 10,81xA ₍₆₆₅₎	
	665		Bez dodatku 65% HNO ₃		Z dodatkiem 65% HNO ₃			
<u>Wspólne oznaczenie</u>			λ ₂ , nm	A ₂	λ ₃ , nm	A ₃	C _{chl(a)} =12,7xA ₍₆₆₃₎ -2,69xA ₍₆₄₅₎ C _{chl(b)} =22,9xA ₍₆₄₅₎ -4,68xA ₍₆₆₃₎ C=8,02xA ₍₆₆₃₎ +20,2xA ₍₆₄₅₎	
Chlorofil a			663		645			
Chlorofil b								
Σchl _a ,chl _b								

Tabela 3

Barwnik	Zawartość średnia (X), mg/kg	SD	RSD, %	Chl _a /Chl _b
chl _a (bezpośrednie oznaczenie)				
chl _a (pośrednie oznaczenie)				
chl _b				
Σ(chl _a ,chl _b)				
Produkt degradacji chlorofilu a				

UWAGA:

Główny chlorofil w roślinie to chlorofil a i jest w pewnym stosunku do chlorofilu b. Gdy rośliny są światłolubne ten stosunek jest korzystniejszy dla chlorofilu a. Gdy są cieniophilne więcej jest chlorofilu b, jednak dalej chlorofil b jest w przewadze:

Stosunek chlorofilu a : chlorofilu b

- 5 : 1 - silne nasłonecznienie
- 3½ : 1 - dobre
- 2½ : 1 - umiarkowane
- 2 : 1 (i mniej) - słabe

Zagadnienia do kartkówki:

- własności chlorofilu, rodzaje, budowa i reakcje
- sposoby ekstrakcji chlorofilu z roślin za pomocą różnych mieszanin ekstrakcyjnych
- zasada oznaczeń spektrofotometrycznych
- prawa absorpcji i przyczyny odchyłań od tych praw
- przygotowanie próbek roślinnych do oznaczeń spektrofotometrycznych
- metoda spektrofotometryczna oznaczania zawartości chlorofilu

Literatura:

- Leo M.L. Nollet, Handbook of Food Analysis, Second Edition, Volume 1: Physical Characterization and Nutrient Analysis, Marcel Dekker, Inc., USA 2004.
- P. Kafarski, P. Wieczorek, skrypt: „Ćwiczenia laboratoryjne z chemii bioorganicznej” 1997.
- A. Cygański, Metody spektroskopowe w chemii analitycznej, WNT, Warszawa 1997.
- Z. Marczenko, M. Balcerzak, Spektrofotometryczne metody w analizie nieorganicznej, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1998.
- Z.S. Szał, T. Lipec, Chemia analityczna z elementami analiz instrumentalnej, Wydawnictwo Lekarskie PZWL, Warszawa 1996